

שמחת תורה

אגודת
המועדים

גמרה של תורה

שישו ושמחו בסיום התורה
עיונים וביאורים בפרשת 'וזאת הברכה'
וטעם קריאתה והשלמת התורה ביום שמחת תורה

אור
החסידות

קובץ זה יוצא לאור לעילוי נשמת
ה"ה הרב החסיד ר' מאיר ב"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאניץ
ס. פאולו ברזיל

ולזכות בניו הני לומדי ותמכי אוריינתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשד,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרום,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב מנחם מענדל יעקובוביץ, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס,
הרב אליהו שוויכר.

מכון 'אור החסידות'

1469 President st. #BSMT,
Brooklyn NY 11213 U.S.A.
ת.ד. 2033 כפר חב"ד - ארץ הקודש
+1-929-754-6218 - *5717
oh@chasidus.net - orhachasidut@gmail.com

תוכן ענינים

ב שמחת הלוחות האחרונות

השמחה בשמחת תורה על נתינת הלוחות האחרונות ביום הביפורים / מעלת לוחות האחרונות שעדים דווקא תיקנו שמחה זו / מדוע לא נקבע הנה ד'שמחת תורה' בזה השבועות, זמן נתינת התורה – שהוא "וימא דקא נרמ" לכל ענין התורה? / כיצד פירש "זאת הברכה" היא "ענינו של יום" רשמית תורה?

הסברה נפלאה במאות ענין השמחה השלמה ב"שמחת תורה" ושימחה העמוקה לנתינת הלוחות האחרונות

(ע"פ לקסי שחות חרד עמ' 156 ואילך)

ט פנינים ועיונים בפרישת וזאת הברכה

הצעת התורה לנינים

(ע"פ לקסי שחות חרד עמ' 158)

"אחזרה" – לשון אחזרה

(ע"פ לקסי שחות חרד עמ' 229 ואילך)

אחזרה ישראל מביאה לנאולה

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ט, ש"ח)

אחזרה אומית – בבח הקב"ה

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח-ש"ט)

אהבת ישראל – למעלה מקרבנות

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח ואילך)

תכלית ההתחברות להשגת

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח-ש"ט)

שליש הדרגות בלימוד התורה

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח-ש"ט)

כפי, הפיכה והנבחה

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח-ש"ט)

"ברד שאמר ירמיה" – מה ענין ירמיה בברכת משה?

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח-ש"ט)

בחינה נבונה יותר מ"קנאת סופרים"

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח-ש"ט)

ויצל משה – שנתעלה בכח עצמו דוקא

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח-ש"ט)

"ושבתי לא תעבור" – למעלה וליהא

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ח"א)

איך התגבש משה על זה שדרור לא זכו ליכנס לארץ?

(ע"פ חרות מנחם מעניין הישועה עמ' ש"ח)

מעלת התורה בשבירתה

(ע"פ לקסי שחות חרד עמ' 217 ואילך)

מור המעלה הוא ששבר את הלוחות לעיני כולם?

(ע"פ לקסי שחות חרד עמ' 218 ואילך)

עיקר מעלת משה – שברית הלוחות

(ע"פ לקסי שחות חרד עמ' 217 ואילך)

וזאת למודעי, שברך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו שם, ויש להיפך, אשר במקורם מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי בינן. ועל כן פשוט שמי שבדור הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויכול לעמוד בעצמו על אמיתתם.

פתח דבר

בעזרי"ת.

בפרוס עלינו חג שמיני עצרת ושמחת תורה, יום גמרה של תורה, הבא עלינו ועל כל ישראל לשמחה ולששון, נותנים אנו לפניכם את הקונטרס "גמרה של תורה", מסדרת "אוצרות המועדים", ובו ביאורים ועיונים בענין שמחת גמרה של תורה ופרשת וזאת הברכה, אשר נלקטו ועובדו מתוך מרחבי תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוק"ל נבג"מ זי"ע.

בתחילת הקובץ הצגנו את המדור "מהותו של יום", ובו ביאור רחב על מה שתיקנו חכמים את שמחת התורה דווקא בסיום חג הסוכות ולא בחג השבועות, שאף בו ניתנה התורה כולה עד גמירא.

בין בתרי המאמר תתבאר מעלת עבודת האדם שעובד בכוח עצמו ולא מקבל מלמעלה מן השמים כ"נהמא דכסופא", והוא סוד מעלת יום גמרה של תורה, על ידי לימוד בני ישראל וקריאתם בתורה במשך השנה כולה, בעבודתם העצמית.

עוד יבואר בענין מה שמחת התורה היא על נתינת הלוחות השניות ביום הכיפורים, שמעלתה היא מעלת עבודת התשובה על פני עבודת הצדיקים, שאף היא מעלת עבודת הבעל תשובה – עמל ויגיעת האדם, לעומת עבודת הצדיק שהיא מצד טבע נשמתו.

גמרה של תורה הרי היא בקריאת פרשת וזאת הברכה, ולזאת הצגנו בקובץ זה מדור "פנינים" – חידושים ועיונים בענייני הפרשה, בפשט ובדרש, קצרים ומאירים כפנינים.

ויהי רצון שנזכה לשמוח בשמחת התורה כראוי – "נגיל ונשיש בזאת התורה, כי חיים היא לנו עוז ואורה", ומגמרה של תורה נזכה לסיום הגלות, בביתא משיח צדקנו, "בששון השיבנו לביתך, על חסדך ועל אמתך" (פיוט שישו ושמוח), בקרוב ממש ובעגל דידן.

בברכת התורה,

מכון אור החפירות

ירח האיתנים ה'תשפ"ז

מדותו של יום

שמחת הלוחות האחרונות

בתורת החסידות מבואר שהשמחה הגדולה בשמחת תורה היא על נתינת לוחות האחרונות שהיתה ביום הכיפורים, כיון ששמיני עצרת בא בהמשך ליום הכיפורים ולאחריו, ולכן קבעו בו שמחה זו / מהי מעלת הלוחות האחרונות ומדוע דוקא עליהם תיקנו שמחה זו? / מדוע לא נקבע החג ד'שמחת תורה' בחג השבועות, זמן נתינת התורה – שהוא הלא "יומא דקא גרים" לכל עניין התורה! / מלשון הרמב"ם נמצא, שקריאת "זאת הברכה" בשמחת תורה היא ב"ענין המועד". מאי שייכא פרשת ואת הברכה לתוכנו ועניינו של יום?

הסברה נפלאה במהות עניין השמחה השלמה ב"שמחת תורה"
ושייכותה העמוקה לנתינת הלוחות האחרונות

עניין המועד דשמחת תורה, הוא כשמו – בו שמחים כל ישראל בשמחת התורה, ובאופן דשמחה הכי גדולה, בהקפות ובריקודים. ומה נפלאות שמחה זו – כדברי כ"ק רבותינו (הובאו בלוח 'היום יום' כב תשרי): שאותן ההמשכות הנמשכות בראש השנה ב'קו' המרירות, נמשכות בשמחת תורה על-ידי שמחה וריקוד.

ובטעם הדבר – מה שקבעו שמחה זו עם התורה ביום טוב דשמיני עצרת דוקא – מבואר בתורת החסידות (אור התורה (להצמח צדק) שמע"צ ע' א' תשעט ואילך. ועוד) דשמחה גדולה זו היא על נתינת לוחות האחרונות שהיתה ביום הכיפורים, וכיון ששמיני עצרת בא בהמשך ליום הכיפורים ולאחריו, לכן קבעו בו שמחה זו.

עניין זה טומן בחובו הסברה נפלאה במהות היום ובמהות השמחה בו; אלא שתחילה עלינו להקדים ולבאר גוף אמרם זה – במה היא מעלת הלוחות האחרונות ומדוע עליהם דוקא תיקנו שמחה זו? וכן יש לדקדק בהתאמתו עם המבואר בפוסקים בטעם שמחת היום.

'סיום' התורה בחג השבועות

ככדי לבאר הדברים, נקדים להקשות (מה שהקשו בדרושי החסידות) – דלכאורה, ראוי הי' לקבוע את החג ד'שמחת תורה' בחג השבועות, זמן נתינת התורה – שהוא הלא "יומא דקא גרים" לכל עניין התורה!

ואף שבפוסקים (טווא"ח סתרס"ט. רמ"א שם. וראה תיקוני זהר תכ"א) ביארו, שטעם קביעת השמחה בשמיני עצרת הוא – "לפי שמסיימים בו התורה וראוי לשמוח בשמחתה" – יכולים אנו עדיין להקשות מדוע לא קבעו השמחה בחג השבועות, מאחר ובאמת גם בחג השבועות ישנו עניין "גמרה של תורה", ולכאורה – אף באופן נעלה יותר מאשר בשמחת תורה:

דהנה, בפירוש רש"י על התורה (משפטים כה, יב) מביא בשם אזהרות הרס"ג – שבעשרת הדברות כלולות ב"ה תרי"ג מצוות. ולפי זה נמצא, שבאותה שעה שנתן הקב"ה את התורה, במעמד הר סיני, קיבלו ישראל את כל התורה והמצוות בשלימותם (כפי שכלולים הם בעשרת הדברות). והוי זה הן תחילת נתינת התורה והן סיום נתינתה;

וכיון שמדי שנה בחג השבועות הוא מעין דמתן-תורה בפעם הראשונה, ו'חוזרים וניעורים' אותם העניינים שהיו אז (ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט) – נמצא, שזמן מתן-תורה בכל שנה הוי יום "גמרה" של תורה – באופן שכלולה כולה, מריש ועד גמירא, בנתינתה. ולכאורה, ראוי ה' לעשותו יום שמחה².

[ואדרבה: אופן זה קרוב ודומה יותר למאורע ממנו למדים ש"עושים שמחה לגמרה של תורה":

דאיתא במדרש (שהש"ר פ"א א ט). הובא בספר האשכול, אור זרוע (ח"ב סי' שכ) ובית יוסף (סו"ס תרסט) כמקור למנהג השמחה דשמחת תורה) – "אמר לי' הקב"ה: שלמה חכמה שאלת לך כו' חייך החכמה והמדע נתון לך כו'. מיד י'יקץ שלמה והנה חלום'. א"ר יצחק: חלום – ה' עומד על כנו, חמור נוהק והוא יודע מה נוהק ציפור מצוץ והוא יודע מה מצוץ. מיד י'ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו'. א"ר אלעזר: מכאן שעושים שמחה לגמרה של תורה".

והיינו ממש "גמרה של תורה" כפי האופן המדובר כאן (ולהעיר מפירוש מהרז"ו במדרש שם "לגמרה של תורה – שכל החכמה שידע שלמה ברוה"ק נכלל הכל בתורה) – דהרי שמחת שלמה היתה על נתינת החכמה, שניתנה לו כולה בבת אחת].

ואף שהתכללות זו של (התורה ו)המצוות בעשרת הדברות היא בהעלם, ובגלוי ניתנו רק עשרת הדברות – מכל מקום, הרי בנתינתן לישראל נתונה להם (אם-כי באופן בלתי גלוי) כל התורה והמצוה. ועל דרך מאמר רז"ל "הפך בה והפך בה דכולא בה" (אבות ספ"ה); ונתינה זו של כל התורה בזמן מתן-תורה – דייה, לכאורה, בכדי לקבוע שמחה ביום זה (והרי עושים סעודה ושמחה בסיום אפילו מסכת אחת בלבד – רמ"א בשו"ע יו"ד סו"ס רמו).

אלא, שעם היות מעלה נפלאה זו בזמן מתן-תורה, קבעו השמחה ד'שמחת תורה' ב"גמרה של תורה" שבשמיני עצרת דוקא – מאחר ודוקא בסיום זה של התורה, השמחה היא שמחה שלימה, כדלקמן.

1. בפשטות אפשר לבאר, דהקושיא היא על התקנה מעיקרה – מה טעם לא קבעו שיסיימו ויתחילו התורה (בשמחה) בחג השבועות (וע"ז תרצו), שעיקר השמחה היא בלוואות האחרונות, שהם "כפלים לתושי" לגבי הראשונות (שמו"ר רפמ"ו). והמבואר בפנים הוא בעומק יותר

2. ואף דמצינו שמחה בחגה"ש (ראה שו"ע רבינו הוקן סתצ"ד ס"ח: "וצריך לאכול ולשמוח בו"), אי"ז שמחה ל"גמרה של תורה", אלא לנתינת התורה ("להראות שנוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו תורה")

“גמרה של תורה” מתוך שמחה שלימה

החילוק בין “גמרה של תורה” כפי שהוא בחג השבועות (בנתינת עשרת הדברות, שכל התורה כלולה בהם) וכפי שהוא בשמיני עצרת, הוא חילוק עיקרי ויסודי:

נתינת הלוחות בזמן מתן-תורה, היא באופן של מתנה – דמקבלים (את הלוחות ו)את כל התורה מאת ה', בלא עבודת ויגיעת האדם בזה; משא"כ בשמיני עצרת, בו מסיימים ישראל את לימוד התורה, שלמדוה במשך השנה כולה – הרי זה פרי עבודתם ויגיעתם של ישראל.

ולכן, השמחה הגדולה ל“גמרה של תורה”, נתקנה בשמיני עצרת דוקא:

בעת שמקבלים דבר באופן ד“נהמא דכיטופא” (לחם כושת) שמקבלים בחינם בלא כל טירחא – ראה ירושלמי (ערלה פ”א ה”ג): “דאכיל מן חברי” בהית (בוש) מסתכל ביי” (וראה לקוטי תורה צו, רע”ד) – לא יתכן שתהי’ שמחת האדם בזה שמחה שלימה; רק בעת שמקבל הדבר על-ידי יגיעתו וטרחתו, אזי שמח הוא באמת בקבלתו ונעל-דרך האמור “אדם רוצה בקב שלו, מתשעה קבין של חבריו” (ב”מ לח, א).

ובנדון-דידן – השמחה השלמה בסיום התורה, היא דוקא בשמיני עצרת, בו מסיימים ישראל את לימוד התורה, היינו: התורה הנקנית ע”י עבודה ויגיעה (וגם זה שהוא בבחי’ “לא ידע מאי קאמר” – שגם עליו לשמוח בשמח”ת – הנה אף שלא ידע, מ”מ “קאמר” עכ”פ, ובוזה מתבטאת עבודתו).

משא”כ בחג-השבועות, אע”פ שגם בו ישנו “גמרה של תורה” (ולכאורה, אף באופן נעלה יותר: דהרי אינו דומה לימוד התורה על-ידי האדם, אשר תופסה כפי קוצר שכלו, לגילוי התורה כפי שמקבלה כולה מאת ה') – בכל זאת, כיון שזהו באופן דמתנה, בלא עבודת ויגיעת האדם, אין השמחה בזה שמחה שלימה.

ויתירה מזו – לא רק שאין השמחה שלמה, אלא מתערב כאן אף רגש של צער: כי כיון שזהו דבר שאפשרי לו להשיגו על-ידי עבודתו, והוא מקבלו באופן ד“נהמא דכסופא”, בלא עבודה ויגיעה – הרי שמחתו מעורבת בצער, על אשר לא עבד ויגע וכו' וקיבלה באמצעות עבודתו; ובפרט בנידון-דידן – שנתנית כל התורה בעשרת הדברות במתן-תורה, היתה מתחילה מתוך כוונה שלאחר מכן ישראל יתייגעו וילמדוה בכוחות עצמם.

[משא”כ כשהמדובר בדבר שאי אפשר לו לאדם להשיגו בעבודתו, כי-אם ע”י שיקבלו במתנה (וע”ד הנ”ל בחכמת שלמה), הרי קבלתו תגרום לו שמחה – אף שאינה שלימה (כבדבר שהשיגו ע”י עבודה)].

ועל-פי זה מבואר, מאי טעמא קבעו השמחה ד’שמחת תורה’ בשמיני עצרת דוקא ולא בזמן מתן-תורה – מאחר ורק אז שמחתם של ישראל ב“גמרה של תורה” היא שמחה שלימה.

השמחה בלוחות האחרונות

ומעתה נבוא לבאר, שזהו אף תוכן הביאור דלעיל – שסיבת קביעת חג שמחת תורה בשמיני עצרת, היא על נתינת לוחות האחרונות ביום הכיפורים:

דהנה, ה'חידוש' דלוחות האחרונות לגבי הראשונות, הוא שיש בהם משום שייכות לעבודת האדם – דבשונה מן הלוחות הראשונות, שהיו מאת הקב"ה, בלא כל תפיסת ידי אדם ("מעשה אלוקים גו' מכתב אלוקים גו'") (תשא לב, טו), הנה הלוחות האחרונות, אף שהיו גם הם "מכתב אלוקים" – מכל מקום, הלוחות עצמם היו מעשי ידי משה, (שם לד, א: פסל דף גו' וכתבתי), דהוי פעולת אדם.

ועניין זה שבלוחות האחרונות, שיש בהם שייכות לעבודת ויגיעת האדם – ניכר גם באופן נתינת התורה שעל-ידם:

לגבי הלוחות הראשונות אמרו רז"ל: "אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל" (עירובין נה, א). והיינו, שבלוחות הראשונות היתה נתינת התורה לישראל באופן דמתנה, שניתנה להם מאת הקב"ה בשלימות. בלא שיהי צורך לישראל להתייגע בה כל-כך (בכדי לזכרה וכו'); משא"כ בנתינת הלוחות האחרונות – נתחדש עניין היגיעה בתורה, עבודת ישראל להשיג התורה בכוחות עצמם.

ומעתה עולים הדברים כמין חומר:

השמחה דשמחת תורה נתקנה בשייכות לנתינת הלוחות האחרונות (ביום הכיפורים), ש'חידושם' הוא – עבודת האדם ויגיעתו (וסיבת השמחה היא גם מצד העילוי שבתורה, כי ע"י היגיעה דישראל ממשכים בתורה ממדרגה נעלית יותר מכפי שנמשך בה מצד עצמה); וכן הוא גם אופן שמחת היום – שהשמחה היא על "גמרה של תורה" באופן שישראל מסיימים את לימודם בתורה, בעבודה וביגיעה בכוחות עצמם; מאחר והשגת התורה בכוח האדם ויגיעתו – היא המהווה סיבה לשמחה גדולה זו דשמחת תורה, כמבואר לעיל.

שמחת עבודת התשובה

ויש להוסיף ולבאר שייכות השמחה ד'שמחת תורה' לתוכן עניינם דלוחות האחרונות, בעמקות יותר:

דהנה, חילוק נוסף ישנו בין לוחות הראשונות והאחרונות, דעניין לוחות הראשונות – הוא בהתאם לבחינת ועבודת הצדיקים, והאחרונות – בהתאם לבחינת ועבודת הבעלי-תשובה.

[וכפי שהי' בפשטות בעת נתינתם – דבנתינת לוחות הראשונות (במתן-תורה), היו ישראל בבחינת צדיקים. דהרי היו במעמד ומצב ד"ויחן שם ישראל כו' כאיש אחד" (יתרו יט, ב. ופרש"י שם), וקיבלו עליהם את המצוות באופן שהקדימו "נעשה" ל"נשמע", ו"פסקה זוהמתן" (שבת קמו, דע"א. וז"א נב, ב. ח"ב קצג, ב) מלכלוך החטאים וכו'; משא"כ בנתינת לוחות האחרונות – היו ישראל בבחינת בעלי-תשובה, לאחר ששבו מחטאם בחטא העגל].

ובדרושי החסידות (אור התורה שם) ביארו, שאף בעניין זה שבלוחות האחרונות מבוארת סיבת השמחה דשמחת תורה יותר מן זמן מתן-תורה (לוחות הראשונות) – כי עיקר השמחה היא ב'קירוב' הבא לאחרי ה'יריחוק' דוקא (כבעל-תשובה, שהי' רחוק ועתה נתקרב).

ובהמשך לדברינו לעיל, יש להוסיף ולבאר – שאף תוכן עניין זה (עניין התשובה) שבלוחות האחרונות, שייך לעניין עבודת ויגיעת האדם שנתחדש בהם:

דהנה, "האלוקים עשה את האדם ישר" (קהלת ז, כט) – טבע נשמת היהודי מצד עצמו (באם לא נתלכלך בחטא) הוא, לעשות כל מה שהוא רצון ה', ולא לעבור, ח"ו, על מצוותיו. דבטבע היהודי ש"אינו יכול להיות נפרד מאלוקות" (מאמר רבינו הוקן, הובא בלוח היום יום, כא סיון); ועוד זאת – דמשביעים מלמעלה כל אחד "תהא צדיק" (ספ"ג ל, ב) דנדה, והוא גם מלשון "שביעה" (בשי"ן שמאלית) – שנותנים לו כוחות לכך (קיצורים והערות לתניא ס"ע נו ואילך).

וכיון שכן, עבודת הצדיק (שאינו מלוכלך בחטא, ואין היצר שולט בו) – הרי היא מצד טבע נשמתו, ואין צריך (כל-כך) לעבודתו ויגיעתו בזה. וממילא, יש בזה מעט משום "נהמא דכיסופא" – דעבודתו ניתנת לו כבמעין 'מתנה' (ראה תניא פ"ד), ואינה פרי יגיעתו.

משא"כ הבעל-תשובה, כיון שחטא ופגם ועבר את הדרך, הרי שיבתו לעבודת ה' וקיומו את התורה והמצוות אינם מצד טבע נשמתו (דהרי הורגל כבר באופן אחר) – אלא הם (בעיקר) על-ידי עבודתו ויגיעתו בעצמו [ועוד זאת, שעבודתו היא "בחילא סגיא" (וח"א קכט, ב) – בהתגברות וביתר שאת]. וכיון שכן, נמצא – ששלימות אופן העבודה שהיא ביגיעת וטרחת האדם (שאינה "נהמא דכיסופא") – היא בעבודת הבעל-תשובה דוקא.

וחילוק זה ניכר גם בפעולת הצדיק והבעל-תשובה בענייני העולם:

דהנה, ענייני העולם הנמצאים חוץ לתחום הקדושה (וצריך לפעול בהם לשייכם לקדושה), נחלקים לשניים (ראה תניא פ"א-ז): דברי הרשות – ענייני העולם שאין בהם צד איסור, כמו אכילה ושתי' וכדומה. ודברים האסורים – חפצי איסור וענייני עבירות, ר"ל.

והנה, הצדיק – שלא חטא ופגם מעולם, הרי עבודתו ב'קידוש' ענייני העולם היא רק בדברי הרשות, בהם הוא מתעסק; משא"כ הבעל-תשובה, שחטא ופגם, הנה לאחר שעשה תשובה כדבעי (תשובה מאהבה), ו"זדונות נעשו לו כזכויות" – נמצא דפועל הוא גם בעניינים האסורים ("זדונות") שיבואו לצד הקדושה ויהפכו ל"זכויות".

ואף בזה בא לידי ביטוי החילוק ביניהם באופן עבודתם:

פעולת הצדיק, מאחר והיא בדברי הרשות – אינה כל-כך פרי עבודתו ויגיעתו. כי מאחר ודברי הרשות יש בהם בטבעם צד קדושה, דיכולים לעלות לקדושה על-ידי השימוש בהם לצורכי עבודת השי"ת (ראה תניא שם) – הרי העבודה 'לקדש' אינה פעולת עבודת הצדיק כל-כך, אלא יסוד העבודה הוא כמו בדרך 'מתנה' מאת ה', שהוטבע בטבעם צד הקדושה (ורק שהצדיק צריך להביא זאת לידי גילוי).

משא"כ הבעל תשובה, שעבודתו היא גם בדברים האסורים ("זדונות") – שבהם מצד עצמם אין צד קדושה (דאין אפשרות להעלותם לקדושה על-ידי שימוש בהם לצרכי עבודת ה'), אלא

הם אסורים ומוקצים לגמרי – הנה עבודתו להביאם לתחום הקדושה, היא פעולת דבר חדש ממש, שפועל הוא בעבודתו וביגיעתו שלו.

ונמצא – שדוקא עבודת הבעל-תשובה מושללת לגמרי מלהיות "נהמא דכיסופא" – דהן עבודתו עם עצמו בקיום התורה ומצוות שלו, והן עבודתו בענייני העולם – הן באמצעות עבודתו ויגיעתו, ואין בהן שום צד של 'מתנה' מלמעלה.

וכיון שהלוחות האחרונות שייכים הם לבחינת בעל-תשובה, שהשמחה בעבודת התשובה, שהיא בעבודת האדם ויגיעתו, היא שמחה שלימה – לכן דוקא עליהם נתקנה השמחה הגדולה דשמחת תורה.

"וזאת הברכה" – עניינו של מועד

על-פי הסברה זו, יתיישב דבר נוסף: ברמב"ם הל' תפילה (פי"ג ה"ח ואילך. ממשנה וגמ' מגילה לא, א), כשמביא סדר קריאת התורה בימים טובים, כותב: "משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד עניינו, ושואלין ודורשין בעניינו של יום בכל מועד ומועד, ומה הן קורין . . בסוכות בשני ימים טובים הראשונים קורין בפרשת המועדות . . וביום טוב אחרון קורין 'כל הבכור' . . ולמחר קורין וזאת הברכה".

והנה, מהמשך לשון הרמב"ם נמצא, שגם מה ש"למחר קורין וזאת הברכה" – הוא מטעם ש"משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד עניינו". והיינו, שפרשת "וזאת הברכה" יש בה משום 'עניינו' של היום-טוב דשמחת תורה.

[ומדויק הוא מל' הרמב"ם קודם לכן, בנוגע לסדר קריאות שבתות השנה: "מתחילין בשבת שאחר חגה"ס וקורין בסדר בראשית, בשני' אלה תולדות . . עד שגומרינ את התורה בחגה"ס". ואינו מפרש שפרשת "וזאת הברכה" קוראים ביו"ט אחרון של חג. דמזה משמע שעיקר הענין של קריאת "וזאת הברכה" ביו"ט אחרון – אינו מצד שצריכים לסיים התורה, אלא מכיון שהוא הוא "עניינו" של מועד].

ולכאורה, צריך הדבר עיון ובירור – מאי שייכא פרשת וזאת הברכה לתוכנו ועניינו של יום?

אמנם, על-פי המבואר לעיל, יבואר הדבר אל נכון:

דהנה, סיום פרשת וזאת הברכה הוא בכתוב "(אשר עשה משה) לעיני כל ישראל". וברש"י מפרש – "לעיני כל ישראל – שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר 'אשר שברת' ישר כוחך ששברת".

ומבואר בזה – דמה שאמר לו הקב"ה "ישר כחך ששברת", הוא מפני שעל-ידי שבירתם זכו למעלת לוחות האחרונות. ועל-פי המבואר לעיל בעניינם של לוחות האחרונות, יש לומר, שהמעלה שקיבלו ישראל בלוחות האחרונות, היא המעלה דעבודת התשובה – עבודת האדם בכוח עצמו.

וזהו ההוספה שבסיום הפרשה ("הכל הולך אחר החיתום") על תחילתה: בתחילת הפרשה מדובר אודות לוחות ראשונות (מעמד הר סיני) – "ה' מסיני בא גו' תורה ציוה לנו משה

מורשה קהלת יעקב". ד"מורשה" היא מלשון ירושה אותה מקבל האדם בלא עבודה ויגיעה ; ובסיום הפרשה המדובר הוא אודות לוחות אחרונות – שזכו ישראל למעלת התשובה, עבודה בכוח עצמם וביגיעתם.

והיינו ממש תוכן "עניין המועד" דשמחת תורה על נתינת לוחות אחרונות – שמחת "גמרה של תורה" שבאמצעות עבודתם ויגיעתם של ישראל.

פנינים

– חידושים ועיונים בפשט ובדרש –

פרשת וזאת הברכה

הצעת התורה לגויים

ה' מסיני בא וְזָרַח מִשְׁעָר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פָּאָרָן

מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה (לג, ב. ע"ז ב, ב)

לכאורה קשה: וכי לא ידע הקב"ה שלא יקבלו האומות את התורה, עד שהוצרך להחזירה על כל אומה ולשון?

ויש לבאר:

ידוע (ראה מג"א או"ח סי' ס סק"ב. שו"ע אדמו"ר הזקן שם ס"ד) שבחירת הקב"ה בישראל היתה בשעת מתן תורה. ומבואר בתורת החסידות, שבחירה אמיתית היא בלי שום טעם וסיבה (ראה לקוטי שיחות חכ"ג עמ' 219 ואילך), כי כאשר ישנם טעמים לבחירה – הרי מוכרח הוא לבחור כן, ואין זו בחירה חפשית באמת.

וזהו מ"ש (מלאכי א, ב-ג) "הלא אח עשו ליעקב גו' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי", היינו שמצד עצמותו ית' עשו ויעקב שווים הם, ומ"מ בחר השי"ת ביעקב ולא בעשו.

וכיון שנתנית התורה היא מעצמותו ית' ממש, ולגבי עצמותו ית' "אח עשו ליעקב", החזירה הקב"ה על כל האומות בשוה, ואעפ"כ בחר בבחירתו החופשית בחירת עולם בעם ישראל, ונתן להם ה' את התורה.

וזהו "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי", כמבואר בתורת החסידות ש"כפה עליהם הר כגיגית" הוא התגלות אהבה רבה שהשפיע השי"ת לישראל, ועי"ז ירדה שנאה לאומות העולם.

ואהבה זו שהראה הקב"ה לישראל היא שגרמה להם שקבלו את התורה והקדימו נעשה

לנשמע (תורה אור צח, ד. לקוטי תורה ראה כב, א), ואילו השנאה שירדה לאומות העולם היא שגרמה להם שלא קיבלו את התורה.

"אחזונה" – לשון אחוזה

תורה צוה-לנו משה מורשה קהלת יעקב

אחזונה ולא נעובנה (לג, ד. רש"י)

צריך להבין מה שנקט רש"י לשון אחוזה ("אחזונה"), שאינו לשון רגיל לגבי התורה, ולא נקט בלשונות כדוגמת אלו שמצינו בכתובים לעיל - שמיעה, לימוד, שמירה וכיו"ב

ויש לבאר, שתיבת "אחזונה" כאן אינה מלשון אחיזה, אלא מלשון **אחווה**, כמו "שדה אחווה", היינו שהתורה היא אחוזתם וירושתם של ישראל.

ובזה בא רש"י לפדש כוונת הכתוב, שמכנה את התורה "**מורשה** קהילת יעקב", לשון ירושה:

מצינו בשדה אחווה, שאף אם מכרוה הבעלים, הרי היא חוזרת להם ביובל, כמ"ש "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" (בהר כה, יג), היינו שמאחר ששדה זו היא אחוזתם, הרי היא שייכת וקשורה אליהם תמיד.

וכן הוא בתורה, שמאחר שהיא ירושה ואחווה לישראל ("אחזונה"), הרי היא קשורה אליהם בקשר תמידי, ואפילו בזמן שנמסרים בידי אומות העולם – עדיין קשורים הם בקשר אמין לתורה.

ויתירה מזו, שדלא כשדה אחווה שיכולה לצאת מרשות בעל האחווה למשך זמן (עד שנת היובל), הרי בתורה אינו כן, כי ה"אחזונה" הוא באופן ש"לא נעובנה" לעולם, גם לא לזמן קצר.

מכל השבטים, הוא היותו נבחר לשרת את ה' בבית המקדש (וכמורמו בשמו "לוי" – מלשון "לוי עליך וישרתוך" – קרח יח, ב). ואם כן, לכאורה ה' ראוי לפתוח תחילה במעלה זו – "ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך", ולא בענין "יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל", שאינו העניין המיוחד של שבט לוי, כי אם של שבט יששכר.

אלא שמכאן נלמדת הוראה נפלאה בעבודת ה' – גודל מעלתה של אהבת ישראל:

אע"פ ששבט לוי ה' מקריב קרבנות לה', ובוזו נתייחד מכל השבטים – מכל מקום אין זו מעלתם העיקרית של בני לוי, אלא הקב"ה מחבב ומייקר יותר את העניין של "יורו משפטך ליעקב" – היותם מלמדים, מחנכים ומדריכים את אחיהם בני ישראל בדרך התורה והמצוות, וזאת, מפני גודל המעלה של אהבת ישראל.

וענין זה שייך לכל איש ישראל, שהרי כללות עבודתם הרוחנית של הלויים שייכת גם בכל יהודי, כפסק הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל: "לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעת את ה' כו', הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהי ה' חלקו ונחלתו לעולם כו', כמו שזכה לכהנים ללויים.

תכלית ההתחברות להשי"ת

וּלְלֹוֹ אָמַר ג' הָאֹמֵר לְאֲבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִי ג' יוֹרֵי מִשְׁפָּטֶיךָ לְעֵקֶב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל (לג, ח-י)

יש לבאר המשך הדברים ע"פ המבואר בספר תורה אור לאדמו"ר הזקן (תחילת פרשת ויחי), שעבודת לוי היא התחברות עם הקב"ה (כשמו "לוי", ע"ש "לווה אישי אלי" – ויצא כט, לד), ולכן שבט לוי שייך לקו התורה, כי על ידי התורה נעשים ישראל והקב"ה אחד.

וזהו הרמז בהמשך הדברים כאן:

עבודת לוי היא "האומר לאביו ולאמו לא ראיתי", היינו שמבטל רצונו לגמדי לפני השי"ת באופן שאין לו שום רצון משל עצמו, עד כדי מסירות נפש, שבאופן זה התחברותו עם הקב"ה ("לווה אישי אלי") היא בתכלית השלימות.

אחדות ישראל מביאה לגאולה

יְחָד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל (לג, ה)

יש לפרש ע"ד הרמז:

יחד שבטי ישראל ראשי תיבות יש"י, והרי "ישי אבי דוד" (רות ד, יז) ודוד הוא מלכא משיחא.

והנה, על ידי אחדות ישראל מתבטלת סיבת הגלות, שהיא שנאת חינוס, וכשבטלה הסיבה ממילא בטל המסובב שהוא הגלות, וזוכים לביאת משיח צדקנו.

וזהו "ישי – אבי דוד": אחדות ישראל היא האב, המקור והסיבה, לביאת דוד מלכא משיחא.

אחדות אמיתית – בכח הקב"ה

וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יְחָד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִי – הַקֶּבֶד. בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ – תמיד עול מלכותו עליהם (לג, ה. רש"י)

יש לבאר על פי פנימיות הענינים:

בפסוק זה נמנו כמה דרגות חלוקות בבני ישראל – "מלך", "ראשי עם", ו"שבטי ישראל". והתכלית היא שיתאחדו כולם למציאות אחת – "יחד שבטי ישראל".

ואין יתאחדו כל סוגים אלו יחד? על כך מורה הכתוב "ויהי בישרון מלך" (כפרש"י דקאי על הקב"ה): כאשר עם בני ישראל קשור אל הקב"ה ומקבל את עול מלכותו – אזי מתאחדים כל ישראל למציאות אחת, "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל".

אהבת ישראל – למעלה מקרבנות

וּלְלֹוֹ אָמַר ג' יוֹרֵי מִשְׁפָּטֶיךָ לְעֵקֶב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יְשִׁימוּ קְטוֹרֶה בְּאַפְּךָ וְכִלְיִי עַל מִזְבִּיחֶךָ (לג, ח-י)

סדר הדברים דורש ביאור, שהרי לכאורה עיקר ענינו ומעלתו של שבט לוי, שבו נתייחד

נפש, הרי זה נעשה ע"י שהתורה נחקקת באדם ונעשית מציאות אחת עמו, ולכן הוא מתמסר לגמרי ללימוד זה, גם כאשר יש צורך למסור נפש על זה.

והעילוי הגדול ביותר – "ומשפטיו עם ישראל", והיינו, שלא רק שלומד בתורה באופן רגיל – "יששכר באהליך", ולא רק שמתאחד עם לימוד התורה באופן של "חלקת מחוקק", אלא גם לומד את התורה באופן של הלכה פסוקה לרבים, שאז הלימוד הוא בתכלית השלימות כמאמר רז"ל "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" (קדושין מ, ב), שגדולת התלמוד הוא כאשר מביא לידי מעשה בפועל.

כפי', הפיכה והגבהה

מענה אלקי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השמר ג' ויכחשו איביך לך ואתה על כמותימו תדרך

ויכחשו איביך לך – כגון הנבעונים שאמרו מארץ רחוקה באו עבדיך וי' (לג, כז-כט. דש"י)

יש לבאר, שבסדר הכתובים כאן מרומז סדר עבודתם של ישראל עם אומות העולם – ע"ד המבואר בתורת החסידות (ראה לקוטי תורה ויקרא ב, ד), שראשית העבודה היא לכוף את הרע, "אתכפיא", ורק לאחר"ז אפשר לבוא לידי "אתהפכא", הפיכת הרע לטוב:

"ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד" – לגרש את האויב ע"י איום בהשמדתו בלבד, בלי צורך לפעול כנגדו במעשה, והרי זו בחינת "אתכפיא" – כפי' בדברים.

"ויכחשו אויביך לך" – "כגון הגבעונים שאמרו מארץ רחוקה באו עבדיך וגו'", היינו שבאו להשלים עם בני ישראל ולשמשם, והרי זו בחינת "אתהפכא", שתמורת המלחמה בישראל נתהפכו להיות להם לעזר ולסיוע.

וע"י עבודה זו ד"אתהפכא" נעשית תוספת עילוי בבני ישראל עצמם – "ואתה על כמותימו תדרוך", היינו שמציאותם של אומות העולם עצמה פועלת עילוי והגבהה בבני ישראל, כאדם הדורך על גבי במה.

ועבודה זו מתבטאת ב"יורו משפטיו ליעקב ותורתך לישראל":

כאשר לימוד התורה הוא באופן של שקו"ט, אין הלימוד בתכלית השלימות, שהרי אין בו עדיין הוראה ברורה למעשה, ואינו יודע כיצד עליו להתנהג בפועל. אך כאשר האדם הוא בתכלית השלימות באופן ההתחברות עם הקב"ה – "ילוה אישי אלי", הרי עליו נאמר "וה' עמו – שהלכה כמותו" (סנהדרין צג, ב), והיינו שגם לימודו בתורה הוא בתכלית השלימות באופן של "אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא" (יומא כו, א), הוראת הלכה למעשה בפועל, "יורו משפטיו ליעקב גו".

שלוש הדרגות בלימוד התורה

ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך ג' וילגד אמר ג' כלביא שכן וטרף זרוע אף קרדך ג' כי שם חלקת מחוקק ספון ג' ומשפטיו עם ישראל

כלביא שכן – לפי שה' סמוך לספר לפיכך נמשל כאריות, שכל הסמוכים לספר צריכים להיות נבורים. כי שם חלקת – כי ידע אשר שם נבחרו חלקת שרה קבורת מחוקק ורוא משה (לג יח-כא. דש"י)

יש לומר שבפסוקים אלו רמוזות ג' דרגות בלימוד התורה:

"שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך" – לימוד התורה בזמנים כתיקונם, באהלה של תורה, בלי מניעות ועיכובים, כלימודו של יששכר שזבולון דאג לכל צרכיו (ראה דש"י כא).

"ולגד אמר ג' כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד", "שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים" – לימוד תורה במצב שיש מונע ומעכב שצריכים להלחם בו ולבטלו, וממילא יש צורך בגבורה מיוחדת עד כדי מסירות נפש על לימוד התורה.

באופן זה לימוד התורה הוא בבחי' "כי שם חלקת מחוקק ספון", בחינת "אותיות החקיקה" שבתורה (כמו עשרת הדברות, שהיו "חרות על הלחות" (תשא לב, טו), שניתנו ע"י המחוקק שהוא משה). דכאשר לימוד התורה הוא באופן רגיל, אין כל הכרח בלימוד באופן של "חקיקה", אך כאשר לימוד התורה הוא באופן של מסירות

"כעין הברכה שברכס יעקב" שלא היו בה ענינים
בלתי רצויים כלל.

בחינה גבוהה יותר מ"קנאת סופרים"

**וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף
שמי יערפו טל**

בטח בדד – כל יחיד ויחיד איש תחת נפנו ותחת תאגתו מפורין, ואין
צריך להתאסף ולישב יחד מפני האויב (לג, כח. רש"י)

יש לבאר גודל המעלה בזה ש"אין צדיקין
להתאסף ולישב יחד":

אמרו חז"ל (ב"ב עה, א): "עתיד הקב"ה
לעשות כו' חופות לכל צדיק וצדיק כו', כל אחד
ואחד נכוה מחופתו של חבירו". וענין זה הוא
למעלותא, בדוגמת ענין "קנאת סופרים תרבה
חכמה" (ב"ב כא, א. ועוד), כי ע"י הצער שלא זכה
לחופה שזכה לה חבירו, נעשה העניין ד"מן
המצר קראתי, שעי"ז "ענני במרחב" (תהלים
קית, ה).

אבל תכלית השלימות היא שלא יהי' שייך
הענין ד"נכוה מחופתו של חבירו", ולא תהי'
קנאה כלל, כי אצל כל אחד יהיו כל הענינים
בתכלית השלימות, מבלי שיצטרך לשלימותו
של הזולת.

וענין זה כלול בברכת "וישכון ישראל בטח
בדד", "ואין צדיקים להתאסף ולישב יחד", כי
לכל אחד ואחד יהי' כל הדרוש לו בתכלית
השלימות מצד עצמו, ולא יצטרך להשיג
שלימות נעלית יותר ע"י "קנאת סופרים".

ויעל משה – שנתעלה בכח עצמו דוקא

ויעל משה מערכת מואב אל הר נבו (לה, א)

יש לבאר דיוק הלשון "ויעל משה גו' אל הר
נבו" – על פי פנימיות הענינים:

ידוע פירוש הארז"ל (ל"ת וספר הליקוט)
להארז"ל ואתחנן, ג. כו. לקו"ת במדבר יב, א ואילך)
ש"נבו" נוטריקון "נו"ן בו", היינו שביום מותו

"בדד שאמר ירמי" – מה ענין ירמי' בברכות משה?

**וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף
שמי יערפו טל**

בטח בדד – כל יחיד ויחיד איש תחת נפנו ותחת תאגתו מפורין, ואין
צריך להתאסף ולישב יחד מפני האויב. עין יעקב – כמו ועינו כעין
הברולה, כעין הברכה שברכס יעקב. לא כבדד שאמר ירמי' בדד
ישבתי, אלא כעין הכטחה שהבטיחם יעקב דהי' אלקים עמכם והשיב
אתכם אל ארץ אבותיכם (לג, כח. רש"י)

לכאורה קשה: למה יעלה על דעתנו שכוונת
הכתוב כאן היא ל"בדד שאמר ירמי", עד
שהוצרך הכתוב לשלול זאת – ירמי' מאן דכר
שמי?

ויש לבאר:

מאחר שברכה זו היא היא סוף כל ברכותיו
של משה רבינו, מסתבר שיש בה עילוי מיוחד,
יותר מכל הברכות שנאמרו עד כאן.

ומעלה גדולה זו רמוזה ב"בדד שאמר ירמי',
בדד ישבתי", דזה אינו צריך לפנים שאין הכוונה
ל"בדד" שאמר ירמי' "איכה ישבה בדד", דזה
ודאי שבתכלית העילוי בברכותיו של משה אין
שם רמז לענין כזה, אלא הכוונה ל"בדד ישבתי",
שנאמר על מעלת הנבואה, כפרש"י שם "מפני
ידך בדד ישבתי – מפני נבואה הבאה לי מאתך"
(ירמי' טו, יז), והיינו שבפסוק זה מבואר המעלה
ב"בדד", שהיא השראת השכינה על האדם עד
שמתבודד משאר בני אדם מפני התייחדותו עם
הקב"ה, שהיא מעלה גדולה ביותר.

וע"ז נאמר "בטח בדד עין יעקב", שבא
הכתוב לבאר שכמו שבנבואת ירמי' "בדד" הוא
מעלה גדולה ביותר, כן הוא בברכה שברך משה
"בטח בדד", הכוונה למעלה גדולה ביותר, שאין
זקוקים לעזר וסיוע של הזולת, כי נמצאים עם
הקב"ה, דוגמת המעלה שבנבואה, ואין נצרכים
לשום דבר אחר.

אמנם למרות גודל המעלה שב"בדד שאמר
ירמי" מ"מ ברכה זו היא **לא** כבדד שאמר
ירמי', כי בנבואת ירמי' היו מעורבים גם ענינים
בלתי רצויים, שהרי נבואתו היתה נבואה על
החורבן, משא"כ השראת השכינה והנבואה שבה
מדובר בברכה זו – יש בה רק ה**שכיני** שב"בדד
שאמר ירמי", אבל ללא החסרונות שבה, אלא

הקודמת). ובחינה זו היא דרגא נעלית יותר מדרגת ארץ ישראל.

וזהו שאמר לו הקב"ה למשה "הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור": אף שהראיתך את ארץ ישראל, (והי' מקום לומר שמכיוון שמראים לו את הארץ יש לו שייכות לבחינה זו), מ"מ נשאר אתה בדרגא זו של שער הנו"ן שאלי' הגעת, ושוב לא תרד ממנה ותעבור לדרגת ארץ ישראל שלמטה ממנה.

איך התנחם משה על זה שדורו לא זכו ליכנס לארץ?

וַיִּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ גִּזְרֵי הַיָּם הָאֲחֵרִית

ארץ המערב בשלחה וכחורבנה. ד"א, אל תקרי חים האחרון אלא היום האחרון, הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים (לה, א-ב, רש"י)

יש להבין לאיזה צורך הראה הקב"ה למשה לא רק את ארץ ישראל כמות שהיא באותה שעה, אלא גם את "כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים", שלכאורה אין לזה שייכות לבקשת משה רבינו "ואראה את הארץ הטובה" (ונאתחנן ג, כה)?

ויש לומר:

בקשתו של משה רבינו לזכות להיכנס לארץ לא היתה רק לצורך עצמו, שהרי בהיותו רועה נאמן של אנשי דורו, בוודאי לא הי' יכול ליהנות מהכניסה לארץ אילו היו אנשי דורו נשאים במדבר, אלא בקשתו היתה שגם כל בני דורו ייכנסו יחד עמו.

ולכן, כאשר הקב"ה הסכים למלא חלק מבקשת משה, ש"בקשת ממני ואראה את הארץ הטובה אני מראה לך את כולה" (כמו שפרש רש"י ואתחנן ג, כז), הנה, אילו הי' הקב"ה מראה למשה רק את ארץ ישראל כמות שהיא באותה שעה, לא הי' בזה כדי לנחמו בנוגע לעיקר כוונת בקשתו, שגם כל בני דורו יוכו להכנס לארץ.

ולכן הראה הקב"ה למשה גם את "כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים", שאז יכנסו לארץ גם בני דורו של משה יחד עמו, כי כל זמן שאין משה רואה את תחיית

השיג משה את שער הנו"ן מחמישים שערי בינה, שעד עתה לא ניתן לו, כמאמר רו"ל (ר"ה כא, ב) "חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר ותחסרהו מעט מאלקים" (תהלים ת, ח).

והנה, מלשון "ותחסרהו מעט מאלקים", וכן מלשון חז"ל "כֹּלֶם ניתנו למשה חסר אחד", משמע שמה הי' ראוי גם לשער החמישים, אלא שנחסר ממנו.

ויש לומר בטעם הדבר, שרצונו של הקב"ה הי' שמה רבינו יבוא לידי שער החמישים בעבודתו ובכח עצמו. ולכן ניתנו לו מלמעלה רק מ"ט שערים, כדי שיבוא אל שער הנו"ן בכח עבודת עצמו.

וכן הי', שעל ידי עבודתו בקודש כל ימי חייו, עלה בידו ביום פטירתו לבוא לידי דרגא זו של שער החמישים.

וזהו דיוק הלשון "וייע" משה גו' אל הר נבו", שע"י שמה נתעלה והגיע בכח עבודת עצמו לדרגא זו של שער החמישים, הרי נתגלה בו שער הנו"ן באופן נעלה יותר מאילו הי' ניתן לו זה מלמעלה - "נבו" - "נו"ן בו".

"ושמה לא תעבור" - למעליותא

הֲרָאִיתִךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר (לה, ד)

לכאורה אינו מובן לאיזה צורך חזר הקב"ה שוב על גזירתו "ושמה לא תעבור", והרי משה ידע כבר שלא תתבטל הגזירה, כמו שאמר בעצמו בברכתו לשבט גד "כי שם חלקת מחוקק ספון" (פרשתו לג, כא), דקאי על קבורתו בנחלת שבט גד בעבר הירדן, ולמה לו להקב"ה לצערו שוב לחינם?

ויש לבאר, שהכוונה בדברי הקב"ה למשה "הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור" היא למעליותא:

ידוע שבעת עלייתו של משה רבינו להר נבו זכה לגילוי שער הנו"ן מחמישים שערי בינה, כנרמז בתיבת "נבו", "נו"ן בו" (ראה בפנינה

הלוחות לעיניהם של בני ישראל דוקא, עד כדי כך שהכתוב רומז לשבירת הלוחות דוקא בתיבות "לעיני כל ישראל", "שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם"?

ויש לבאר:

אמרו חז"ל: "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה" (ע"ז ד, ב). ויש לומר שזהו גם ענינה של שבירת הלוחות, כדי להביא לידי כך שבני ישראל יחזרו בתשובה. וכמשל הבן שמתנהג באופן בלתי רצוי, עד ש"אביו דוחהו חוץ לביתו ואומר לו שאינו אביו", שדווקא עי"ז נתגלה אהבת הבן לאביו, עד שזועק במר נפשו "שאינו רוצה ליפרד מאביו בשום אופן, ומכ"ש כשלא יקרא בשם אביו" (אור התורה וארא ריש ע' קכג).

ולכן שבר משה רבינו את הלוחות "לעיני כל ישראל" דוקא, כדי לעוררם לתשובה עי"ז שיראו מה גרמו מעשיהם.

וזהו שמדגיש הכתוב "אשר עשה משה לעיני בני ישראל", כי שבחו של משה בשבירת הלוחות הוא בזה ששבר את הלוחות לעיני בני ישראל דוקא, שדוקא זה הוא זה שהביא את בני ישראל למעלה הגדולה שבעבודת התשובה.

עיקר מעלת משה – שבירת הלוחות

לעיני כל ישראל

לעיני כל ישראל – שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם (לד, יב. רש"י)

לכאורה הדבר תמוה ביותר: איך יתכן שסיום הכתובים העוסקים במעלותיו הגדולות והנפלאות של משה רבינו, "אשר ידעו ה' פנים אל פנים" וגו' (שם, י), הוא בענין זה – "שנשאו לבו לשבור הלוחות"? וכי זה עיקר גודל מעלתו של משה רבינו?!

ויש לבאר ע"פ דברי המדרש (הובא בפרש"י תשא ד, א): "משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתובתה, אמה, אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין

המתים, כשיכנסו דורו לארץ, אין בראיית הארץ כדי לנחמו בנוגע לדורו.

מעלת התורה בשבירתה

אשר עשה משה לעיני כל ישראל

לעיני כל ישראל – שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם, שנאמר ואשברים לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר אשר שברת, וישר כחך ששברת. (לד, יב. רש"י)

לכאורה הדבר תמוה ביותר: איך אפשר שסיום כל התורה הוא דוקא בענין שבירת הלוחות – ענין בלתי רצוי בתכלית, שהוא היפך כבוד התורה עצמה?

ויש לומר:

איתא במדרש (תדבאר פ"ד): "שני דברים יש בעולם כו' תורה וישראל, אבל איני יודע איזה מהם קודם כו'. דרכם של בני אדם אומרים התורה קדמה כו', אבל אני אומר ישראל קדמו". ויש לומר, שהכוונה בזה אינה רק לקדימה בזמן, אלא גם לקדימה במעלה, היינו שישאלהם הם תכלית הבריאה, והתורה נבראה בשביל ישראל.

והנה, נתבאר בפרש"י לעיל (תשא ד, א) ששבירת הלוחות ע"י משה היתה כדי להציל את ישראל מעונש חטא העגל, בדוגמת קריעת הכתובה ע"י השושבין כדי להציל את ארוסתו של המלך.

וזהו שסיום התורה הוא דוקא בענין שבירת הלוחות, כדי ללמדנו שתכלית כל התורה כולה היא בשביל ישראל, ולכן שבירת הלוחות לצורך הצלת ישראל אינה היפך כבוד ומעלת התורה, אלא אדרבה – הצלת ישראל היא עיקר שלימותה ותכליתה של התורה.

מהי המעלה הזו ששבר את הלוחות לעיני כולם?

אשר עשה משה לעיני כל ישראל

לעיני כל ישראל – שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם, שנאמר ואשברים לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר אשר שברת, וישר כחך ששברת. (לד, יב. רש"י)

צדיק ביאור: מהו גודל החשיבות בשבירת

ואעפ"כ, כאשר ראה משה רבינו שיש מקום לחשש, שמציאותם של הלוחות יכולה לפגוע בישראל ח"ו - לא היסס כלל, אלא שבר את הלוחות מיד כדי להציל את בני ישראל מהעונש.

וזהו עיקר גודל מעלתו הנפלאה של משה רבינו - היותו רועה נאמן של ישראל, עד כדי כך ששבר את הלוחות שקיבל מידו של הקב"ה בכבודו ובעצמו, ובלבד שיוכל להגן על בני ישראל ולהצילם.

אינה אשתך כו'. המלך זה הקב"ה, השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל".

ועפ"ז יתבאר הטעם שמעלת שבירת הלוחות, היא שבחו של משה רבנו יותר משאר מעלותיו שנזכרו בכתוב:

מובן ופשוט עד כמה היו הלוחות יקרים וחשובים בעיני משה רבינו, שהרי הם "מעשה אלקים" ו"מכתב אלקים" (תשא לב, טז), וזכה לקבלם מידו של הקב"ה בכבודו ובעצמו.

